

Preek over Deuteronomium 6:20-25 (en Johannes 14:1-14)

Gehouden op de 5^e zondag van Pasen, 10 mei 2020, vanuit de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van Christus,

“Wees niet ongerust, maar vertrouw op God en op mij”, met deze zin begint Jezus zijn grote afscheidstoespraak voor zijn vrienden. Al de eerste drie woorden, wees niet ongerust, bepalen mij bij onze situatie nu. Het coronavirus heeft veel mensen, overal ter wereld, ongerust gemaakt. Minstens, zou je moeten zeggen, want in veel huizen sloeg de ongerustheid snel of nog steeds wel eens om in angst, vertwijfeling, wanhoop of erger. Maar de basale vraag blijft: hoe kunnen wij, ondanks corona, in deze crisis, onze rust hervinden, wat kan ons het vertrouwen geven opdat wij onze ongerustheid los kunnen laten, opdat wij deze crisis met gerust hart en hoofd doorkomen? Veel gesprekken die ik de laatste tijd had, draaiden rond deze vragen.

En onze eerste lezing geeft daarop een verrassend antwoord. Of, althans, na de historische Dodenherdenking afgelopen maandag, met de twee geweldige toespraken van Arnon Grunberg en de koning, is het antwoord van onze lezing uit Deuteronomium eigenlijk helemaal niet zo verrassend meer.

De tekst die wij lezen heet onder oudtestamentici het “kleine historische credo”, deze titel zou je met de stelling kunnen omschrijven dat een blik in de achteruitkijkspiegel, het persoonlijke verleden of de geschiedenis van je volk of land in, je kan inspireren voor het heden. En sterker nog, het in de geschiedenis opgetekend verhaal van jezelf en je eigen land bergt altijd de potentie dat je er iets van kunt leren voor het moment waar je nu inzit. De potentie dat je erdoor vertrouwen en daarmee rust kunt winnen voor nu en voor je toekomst. Bij wijze van spreken draait dit “kleine historische credo” dus om het nut van herdenken en daarom was ik afgelopen maandag, al nadenkende over deze preek, zo ongelofelijk blij met de woorden van Grunberg, dat “herdenken meer zou moeten zijn dan een ritueel, dat het een verlangen naar kennis in zich zou moeten dragen”. Wat voor de herdenking van Holocaust en Tweede Wereldoorlog geldt, geldt algemeen: “Zeggen het verleden nu wel te kennen is veelal een weigering om er kennis van te nemen. En wie zijn verleden niet kent, is niet zozeer gedoemd het te herhalen, als wel is hij gedoemd niet te weten wie hij is.” En die laatste waarschuwing heeft natuurlijk ook betrekking op hoe, met hoeveel vertrouwen en rust, wij in het leven staan en uitdagingen zoals deze crisis het hoofd kunnen gaan bieden.

Nu is natuurlijk de focus van het “kleine historische credo” in het bijbelboek Deuteronomium de belijdenis van het Joodse geloof, een geloof dat misschien zelfs nog meer dan het onze, diepe historische wortels heeft, die allemaal staan opgetekend in de Hebreeuwse Bijbel, ons Oude Testament, en daarbij vooral in de Thora, de vijf boeken van Mozes. De wortels van het Joodse geloof hebben de gedaantes van verhalen, van vertellingen over het verleden van het eigen volk. Verhalen over rampen en redding, over dreigende ondergang, herstel en opbouw. Deze verhalen worden allemaal wel vanuit een speciaal, een goddelijk of gelovig perspectief verteld en daarmee overstijgen ze de geschiedenis die je in elk willekeurig lesboek over het volk van Israël kunt vinden. Zo wordt de geschiedenis tot heilsgeschiedenis, tot het fundament van een zin stichtend geloof en religie. En daarbij is er een wortels die dieper reikt dan alle anderen, die veel meer dan alle andere verhalen heeft bijgedragen aan het karakter van het Joodse geloof, en daarmee ook aan hoe wij christenen aankijken tegen God, geloof en geschiedenis. Nog met Pasen hebben wij het over deze meest diepe wortel gehad, het verhaal van de wonderbaarlijke redding van het volk van Israël uit Egypte. Het is, volgens het “kleine historische credo” dát verhaal dat aan elke nieuwe generatie moet worden doorverteld, opdat ook zij weten, wat het fundament van hun geloof, de “bepalingen en wetten en regels die de Heer, onze God, u heeft voorgehouden” betekenen.

Nu zit er, niet alleen voor onze christelijke oren, ook joodse uitleggers buigen zich hier al lang over, een interessante discrepantie tussen de vraag van de kinderen, wat al die goddelijke wetten te betekenen hebben en het antwoord “wij waren slaven in Egypte”, dat het oorsprongsverhaal van het volk van Israël, dit verhaal van onderdrukking en redding vertelt. Het is wel een mooi verhaal, een mooi antwoord, maar opdat het de vraag beantwoordt, moet je er iets bij bedenken, bijvoorbeeld: ‘Omdat God ons volk heeft gered, omdat hij ons dit land gaf, zoals hij had beloofd, heeft hij zich als betrouwbaar bewezen en kunnen wij erop vertrouwen, dat zijn regels en wetten goed voor ons zijn en daarom leven wij ze na.’ Of:

‘Omdat God al dit voor ons heeft gedaan, kon hij ons al deze regels voorleggen. Om dankbaarheid vertrouwen wij op hem en leven wij zijn wetten na.’

En juist in de ruimte, die deze discrepantie tussen vraag en antwoord schept, ligt voor mij onze les van deze tekst voor onze situatie van vandaag. En ja, dat zal best daarmee te maken kunnen hebben, dat onze twee nationale feestdagen net achter ons liggen.

Want waar begint herdenken? Om met Grunberg te spreken: “Herdenken gaat uit van de vaststelling dat het verleden niet voltooid is”, dat dus het verleden ook vandaag de dag nog lessen voor ons eigen heden en toekomst paraat houdt. Nu werd dat in de 4mei-lezing uiteraard toegespitst tot de zeer noodzakelijke waarschuwing die de wandaden van de Holocaust ons voor ogen houdt. De waarschuwing dat wij telkens weer moeten inzien, dat de drijfveren die uiteindelijk tot de meest verschrikkelijke misdaden leidden, ook in onszelf en in onze maatschappij zitten. En tot de herinnering dat wij dus telkens weer manieren moeten zien te bedenken hoe wij deze drijfveren in bedwang kunnen houden. Maar in de directe opvolging van Dodenherdenking en Bevrijdingsdag, in het elke jaar herhaalde herdenken van ramp en redding, van bezetting en bevrijding, ligt ook een veel fundamentele les, die zeer lijkt op de herdenking die het “kleine historische credo” van ons vraagt.

Deze basale boodschap van 4 en 5 mei klinkt dit jaar wellicht nog nadrukkelijker dan in andere jaren, vanwege de uitzonderlijke situatie waarin ons land en de wereld verkeren en omdat het om een 75ste jubileum gaat, waarop wij ons al langer voorbereidden, daarom sprak het staatshoofd ook voor het eerst ooit op de Dam. Elk jaar worden wij in deze twee dagen, wanneer wij onze doden herdenken en onze vrijheid vieren namelijk ook, en zij het onbewust, eraan herinnerd, dat niet alleen ons land en onze voorouders, maar ook wijzelf al eerder onwijs zware tijden hebben doorgemaakt, de ouderen die de wederopbouw, de oorlog in Nederlands-Indië, de Watersnoodramp of wellicht zelfs nog de oorlog hebben meegemaakt, natuurlijk voorop. Maar ook wij later geboren en zullen in die twee minuten stilte of daar omheen aan heel eigen gebrachte offers, aan heel persoonlijk gemis en rouw, aan zware, pijnlijke fases in hun eigen leven of in onze maatschappij terugdenken. We voelen dan weer de onrust, de angst en de onzekerheid van toen en herinneren ons hoe wij hoopten, smeekten en baden dat er weer licht zou schijnen in ons duister, dat betere tijden zouden herleven, dat het zou zijn afgelopen met deze pijn, met deze angst, met deze onrust.

Al dit te herdenken, terwijl je veilig en hopelijk gezond op de bank in je woonkamer zit, wellicht met een kop koffie in de hand, prent je daarbij direct de wetenschap in dat, alhoewel het toen zwaar was, voor jezelf, voor je dierbaren, voor je land, al dit nu overwonnen is, achter je ligt. Dat er nu weer licht is en nieuwe perspectieven, nieuw leven in betere tijden, dat er geen pijn, angst en onzekerheid meer over je heersen en dat daarom, summa summarum, ook alle vertwijfelde smeekbedes van toen uiteindelijk toch verhoord werden. Een fijn gevoel geeft dat, een gevoel dat je een dag later, op 5 mei, direct als onderdeel van onze vrijheid kunt gaan vieren. Het gevoel van luctor et emergo, ik worstel en kom boven, van een gewonnen strijd, van een eigen, persoonlijke of ook collectieve overwinning. En dat is een gevoel dat je dankbaar kan stemmen over hoe je leven is verlopen, een gevoel, dat je tenslotte ook vertrouwen kan geven: vertrouwen in een goede afloop ook van de crisis waar wij nu in zitten, maar uiteindelijk ook het vertrouwen in God, die het ons goed liet gaan en ons leven spaarde, om met Deuteronomium te spreken. God, die zich wederom als betrouwbaar heeft bewezen, omdat hij onze noodkreten heeft verhoord en ons lot heeft gekeerd. Dat belooft veel hoop voor het heden en de toekomst!

En dat zeker in deze tijd van Pasen, waarin wij leven in de nog nagalmende feestvreugde van de overwinning van het leven op de dood, van het doorstralen van het duister door het licht van Christus. Die zelf, natuurlijk, dezelfde beweging van ramp naar redding, van ondergang naar opstanding heeft gemaakt, dezelfde beweging als de Israëlieten toen ze uit Egypte werden gevoerd, als wij tijdens de bevrijding van de Duitse bezetter. Midden in deze crisis roept hij ons toe om op hem en zijn goddelijke vader te vertrouwen. Laten wij daarom nooit vergeten wat hij ons vanochtend in onze tweede lezing zegt: “wat jullie in mijn naam vragen, dat zal ik doen, zodat door de Zoon de grootheid van de Vader zichtbaar wordt. Wanneer je iets in mijn naam vraagt, zal ik het doen.”

Amen.